

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-27-46>

УДК 336

ОЦІНКА БЕЗПЕКИ БАНКІВСЬКОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ

SECURITY ASSESSMENT OF THE BANKING SECTOR OF UKRAINE

Демченко Оксана Петрівна

кандидат економічних наук, доцент,
Вінницький торговельно-економічний інститут
Київського національного торговельно-економічного університету
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1687-3044>

Demchenko Oksana

Vinnitsia Institute of Trade and Economics
of Kyiv National University of Trade and Economics

У статті проведено оцінку фінансової безпеки банківського сектору України на основі індикаторного методу, що включає сім індикаторів. Показники оцінено у динаміці за 2015–2020 роки та виявлено тенденції. Встановлено, що єдиним індикатором, значення якого упродовж досліджуваного періоду відповідало оптимальному рівню, є показник співвідношення ліквідних активів до короткострокових зобов'язань. Стан всіх інших досліджуваних індикаторів фінансової безпеки банківського сектору за період 2015–2020 рр. охарактеризовано як критичний або задовільний. Проведено нормування досліджених показників та здійснено розрахунок інтегрального індикатора фінансової безпеки банківського сектору України. Оцінено зміну інтегрального індикатора фінансової безпеки банківського сектору України у динаміці. Зроблено висновки та запропоновані заходи підвищення рівня фінансової безпеки банківського сектору України.

Ключові слова: фінансова безпека, банківський сектор, інтегральний індикатор.

В статье проведена оценка финансовой безопасности банковского сектора Украины на основе индикаторного метода, который включает семь индикаторов. Проведена оценка показателей в динамике за 2015–2020 годы и выявлены тенденции. Установлено, что единственным индикатором, значение которого в течение исследуемого периода соответствовало оптимальному уровню, есть показатель соотношения ликвидных активов к краткосрочным обязательствам. Состояние всех остальных исследуемых индикаторов финансовой безопасности банковского сектора за период 2015–2020 гг. охарактеризованы как критическое или удовлетворительное. Проведено нормирование исследованных показателей и осуществлен расчет интегрального индикатора финансовой безопасности банковского сектора Украины. Оценено изменение интегрального индикатора финансовой безопасности банковского сектора Украины в динамике. Сделаны выводы и предложены мероприятия по повышению уровня финансовой безопасности банковского сектора Украины.

Ключевые слова: финансовая безопасность, банковский сектор, интегральный индикатор.

The article assesses the financial security of the banking sector of Ukraine on the basis of the indicator method. The integrated index of financial security of the banking sector is determined on the basis of seven indicators: the share of overdue debt on loans in the total amount of loans granted by banks to residents of Ukraine; the ratio of bank loans and deposits in foreign currency; shares of foreign capital in the authorized capital of banks; the ratio of long-term (over 1 year) loans and deposits; return on assets; the ratio of liquid assets to short-term liabilities; shares of assets of the five largest banks in the total assets of the banking system. The indicators were assessed in the dynamics for 2015–2020 and trends were identified. Based on the calculations, it is established that the only indicator of financial security of the banking sector, the values of which throughout the study period corresponded to the optimal level (from 0.85 to 1.0) is the ratio of liquid assets to short-term liabilities, which indicates the ability of Ukrainian banking institutions to cover its short-term liabilities with its own liquid assets. The state of all other studied indicators of financial security of the banking sector for the period 2015–2020 is described as critical or satisfactory. The normalization of the studied indicators, which are multi-vector indicators – stimulators, destimulators and indicators of mixed type was carried out. The calculation of the integrated indicator of financial security of the banking sector of Ukraine, which is calculated as the sum of the products of the weighting factor and the corresponding normalized value of the indicator of financial security of the banking sector was done. The change of the integrated indicator of

financial security of the banking sector of Ukraine in dynamics is estimated. The most problematic indicators that led to a predominant decrease in the overall level of financial security of the banking sector of Ukraine have been identified. Conclusions are made and measures to increase the level of financial security of the banking sector of Ukraine are proposed.

Keywords: financial security, banking sector, integrated indicator.

Постановка проблеми. Особливістю фінансової системи України є її банкоцентрична спрямованість. Банківські установи є основними фінансовими посередниками на фінансовому ринку та найбільш капіталізованим його сегментом, а банківські кредити виступають основним джерелом розширеного відтворення економіки. Тому важливість фінансової безпеки банківського сектору є беззаперечною і тісно корелює зі станом та безпекою всього фінансового сектору економіки України. Оцінка та контроль показників фінансової безпеки банківського сектору – це інструмент, що покликаний забезпечити узгодження інтересів державних регуляторів, банківських установ та їх клієнтів, своєчасну реакцію на фактори посилення чи послаблення фінансової безпеки, а також прийняття обґрунтованих фінансових рішень. Зазначене обумовлює актуальність теми дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Основними працями, в яких представлено різні підходи до оцінки рівня безпеки банківського сектору, є роботи сучасних вітчизняних дослідників, серед яких зокрема, Галько Є.О. [6], Давиденко Н.М. [2], Дячек С.М. [7], Журибіда Н.Р. [6], Колодяжна В.О. [2], Музичка О.М. [6], Педченко Н.С. [7], Самбірська О.Р., Ситник Н.С. [8], Сенишин Б.Б. [11], Славкіна М.А. [9], Шевців Л.Ю. [11] тощо. Методологічною основою оцінки фінансової безпеки банківського сектору України стали методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України, інформаційною-доступні статистичні дані Національного банку України та Державної служби статистики України.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Розвиток та функціонування банківського сектору не є статичним процесом, а моніторинг показників фінансової безпеки банківського сектору є безперервним процесом. Оцінка і контроль показників фінансової безпеки банківського сектору залишається актуальною.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є оцінка показників фінансової безпеки банківського сектору України у сучасних мовах карантинних обмежень, пов'язаних з COVID-19.

Виклад основного матеріалу. Перш за все, слід відмітити, що фінансова безпека банківського сектору – це рівень фінансової стійкості банківських установ країни, що дає змогу забезпечити ефективність функціонування банківської системи країни та захист від зовнішніх і внутрішніх дестабілізуючих чинників незалежно від умов її функціонування [5]. Оцінка фінансової безпеки банківського сектору буде проведена на основі індикаторного методу, розробленого Міністерством економічного розвитку і торгівлі та затвердженого наказом від 29.10.2013 р. [5]. Інтегральний індекс фінансової безпеки банківського сектору визначається на основі семи індикаторів, які базуються на статистичних даних. Вхідні дані для оцінки фінансової безпеки банківського сектору систематизовано у таблиці 1 та визначимо характеристичні значення індикаторів.

Аналіз вхідних даних індикаторів фінансової безпеки банківського сектору дає змогу відмітити наступні їх зміни у динаміці та тенденції. Зокрема, частка простроченої заборгованості за кредитами в загальному обсязі наданих кредитів у 2020 р. становить більше половини (52,9%), що спричинено економічною кризою в Україні. Значення індикатору за досліджувані роки перевищує критичний рівень та має тенденцію до зростання (рис. 1). У динаміці показники індикатора простроченої заборгованості збільшились більш, ніж на 30% у 2020 р. порівняно з 2015 р.

Співвідношення банківських кредитів та депозитів в іноземні валюти мали тенденції до зменшення (рис. 2), що свідчить про покращення загального стану банківської безпеки. Оптимальне значення даного індикатору знаходиться в межах від 90% до 110%. У динаміці з 2015 р. по 2017 р. значення даного показника перевищувало 110% і свідчило про підвищення рівня загроз фінансовій безпеці банківського сектору. У 2018-2020 рр. співвідношення банківських кредитів та депозитів в іноземній валюті було оптимальним.

Відносне значення частки іноземного капіталу у загальній сумі статутних капіталів банків у 2020 р. становило 27,3%, що означає задовільний стан індикатору. У динаміці з

Таблиця 1

**Індикатори фінансової безпеки банківського сектору України
у динаміці за 2015–2020 рр.**

№	Індикатор стану банківської безпеки	Значення індикатору за роками					Значення індикатору	Стан індикатору
		2015	2016	2017	2018	2019	2020	
1	Частка простроченої заборгованості за кредитами в загальному обсязі кредитів, наданих банками резидентам України, %	21,10	53,7	54,54	54,76	53,50	52,99	Критичний
2	Співвідношення банківських кредитів та депозитів в іноземній валюті, %	125,9	113,1	115,0	90,69	86,64	82,79	Задовільний
3	Частка іноземного капіталу у статутному капіталі банків, %	43,3	48,9	56,0	28,7	26,9	27,3	Задовільний
4	Співвідношення довгострокових (понад 1 рік) кредитів та депозитів, разів	4,13	3,3	3,8	3,9	4,2	4,3	Критичний
5	Рентабельність активів, %	-5,46	0,33	1,54	4,79	5,23	3,11	Критичний
6	Співвідношення ліквідних активів до короткострокових зобов'язань, %	0,92	0,98	0,94	0,94	0,93	0,90	Оптимальний
7	Частка активів п'яти найбільших банків у сукупних активах банківської системи, %	55,73	60,34	60,57	87,97	89,31	89,43	Критичний

Джерело: обраховано автором на основі [1; 3; 4; 5; 10]

2015 р. до 2017 р. значення показника зросло (рис. 3). У 2017 р. даний індикатор становив 56%, що говорить про високий рівень залежності вітчизняної банківської системи від іноземного капіталу. Однак у 2018 р. частка іноземного капіталу у статутному капіталі банків зменшилась майже удвічі до задовільного рівня 28,7% і дана тенденція продовжується у 2020 році.

Оптимальне значення індикатор «співвідношення довгострокових (понад 1 рік) кредитів та депозитів» (рис. 4) становить 1, критичне значення 3. За проведеними розрахунками значення даного показника протягом 2015–2020 рр. було вищим за критичне. Це вказує на загрозу дефіциту так званих «довгих ресурсів» для задоволення існуючих потреб суб'єктів економічних відносин

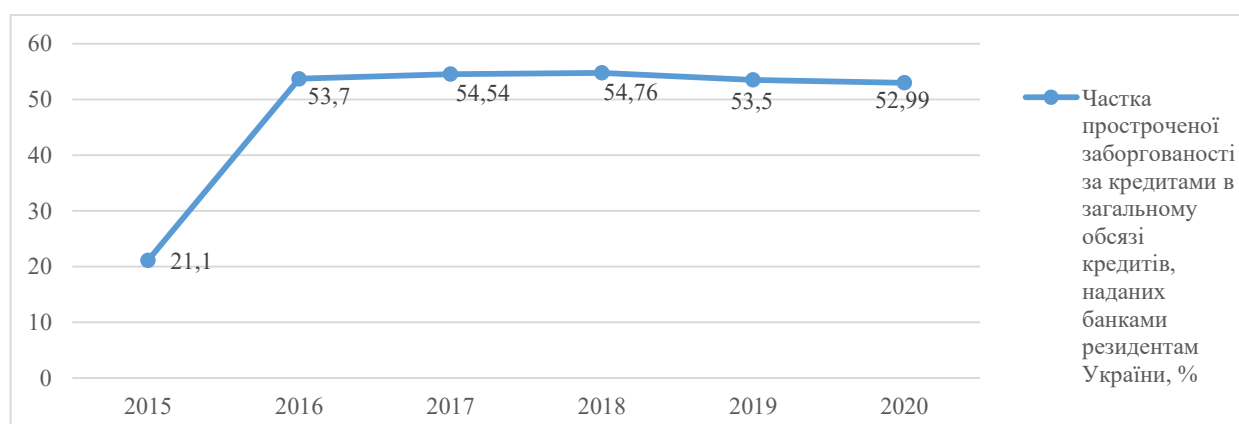

Рис. 1. Динаміка частки простроченої заборгованості за кредитами в загальному обсязі кредитів, наданих банками резидентам, 2015–2020 рр., %

Джерело: побудовано автором на основі [1; 3; 4; 10]

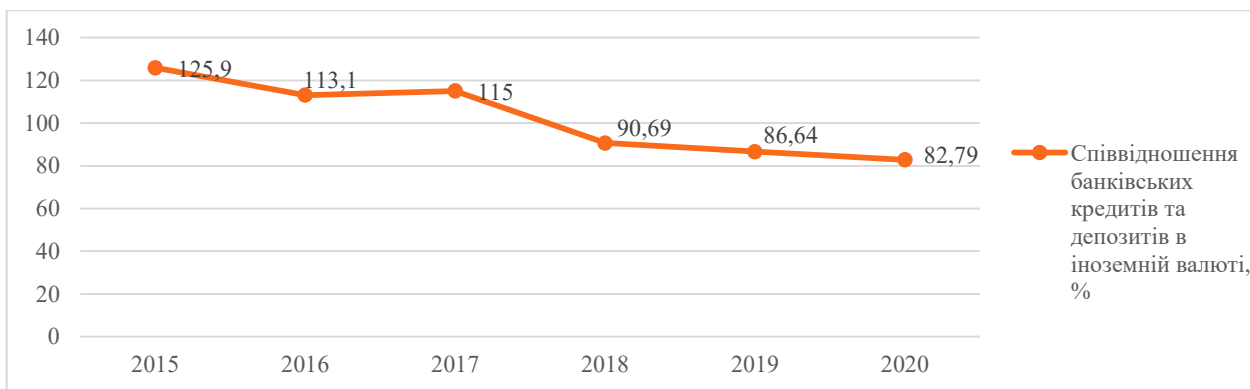

Рис. 2. Співвідношення банківських кредитів та депозитів в іноземній валюті 2015–2020 рр., %

Джерело: побудовано автором на основі [1; 3; 4; 10]

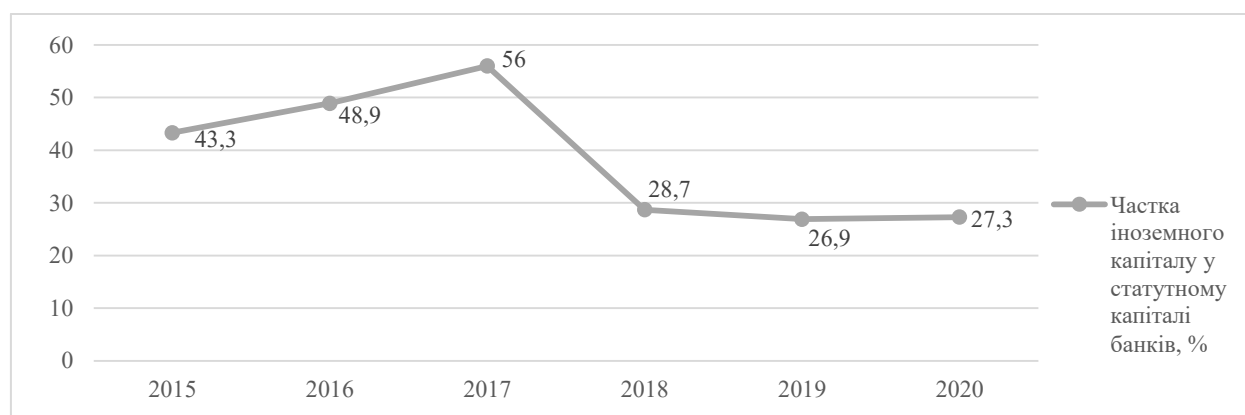

Рис. 3. Динаміка частки іноземного капіталу у статутному капіталі банків 2016–2020 рр., %

Джерело: побудовано автором на основі [1; 3; 4; 10]

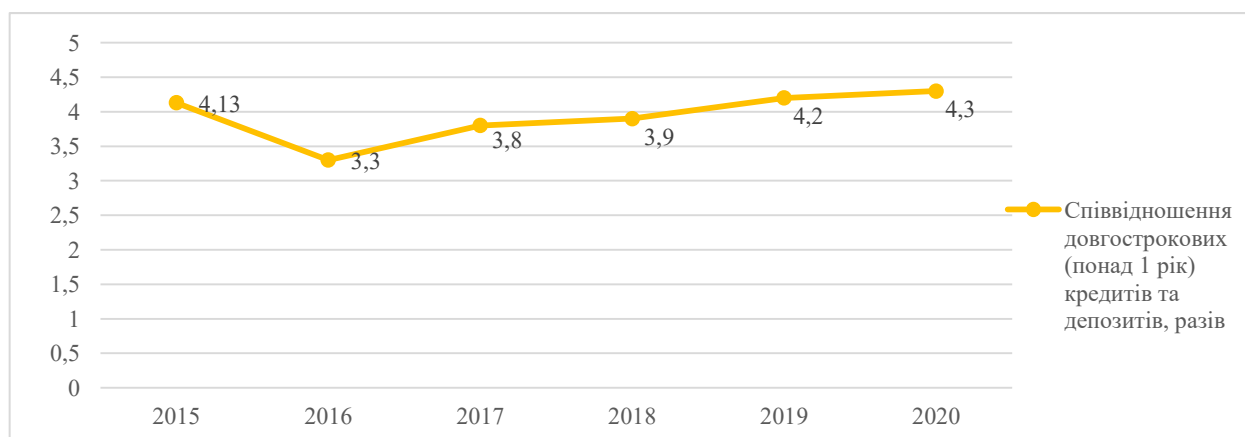

Рис. 4. Динаміка співвідношення довгострокових (понад 1 рік) кредитів та депозитів за 2015–2020 рр., разів

Джерело: побудовано автором на основі [1; 3; 4; 10]

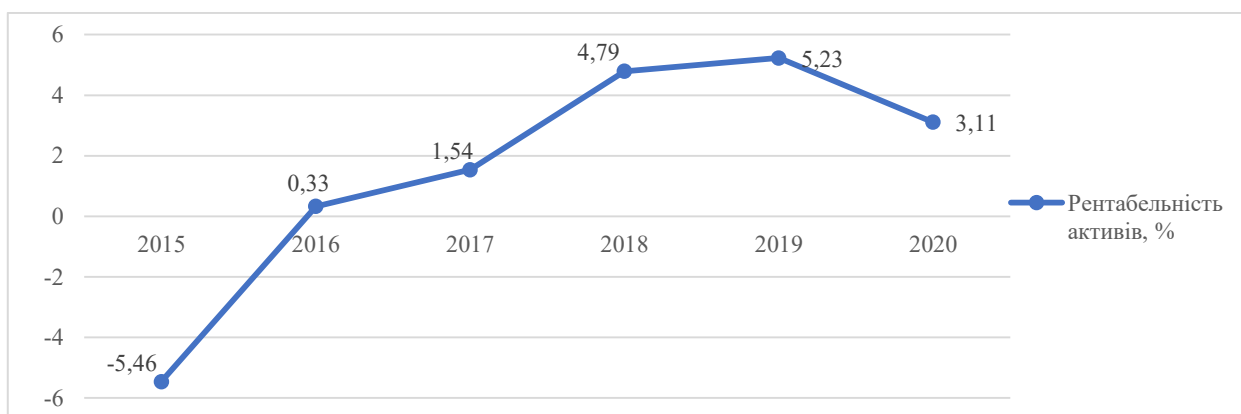

Рис. 5. Динаміка рентабельності активів 2015–2020 рр., %

Джерело: побудовано автором на основі [1; 3; 4; 10]

у кредитах. Аналізуючи динаміку показника співвідношення довгострокових кредитів та депозитів слід відзначити, що тенденція до його зростання, яка намітилася починаючи з 2016 р., свідчить про посилення такої загрози.

Рентабельність активів є індикатором змішаного типу А, який до певного значення показника є стимулятором, а в разі подальшого збільшення перетворюється на дестимулятор фінансової безпеки банківського сектору. Оптимальним значенням показника рентабельності активів знаходиться в межах від 1,0% до 1,5%. Задовільними вважаються значення, з одного боку, 0,5%, а з іншого – 2,0%, незадовільними – 0,0% та 2,5%, небезпечними – 0,0% та 3,0%, критичними – (-1,0%) та 3,5%, відповідно [5].

Динаміка рентабельності активів банків за досліджувані 2015–2020 рр. є зміною (рис. 5). Значення даного індикатора 2015 році значно перевищували критичні параметри і було

від'ємним, з 2016 р. показник був додатним і намітилась тенденція зростання його додатного значення.

Найближче до оптимального значення даний індикатор наблизився в 2017 р. і становив 1,54%, але далі він перебував в межах 3,11–5,23%, що свідчить про критичний стан досліджуваного індикатора. Зазначимо, що збереження такого стрімкого зростання даного показника у наступних періодах матиме негативні наслідки для безпеки банківської системи України.

На підставі проведених розрахунків встановлено, що єдиним досліджуваним індикатором, значення якого упродовж усього досліджуваного періоду відповідали оптимальному рівню (від 0,85 до 1,0) є показник співвідношення ліквідних активів до короткострокових зобов'язань (рис. 6).

Негативною тенденцією є систематичне збільшення питомої ваги активів п'яти най-

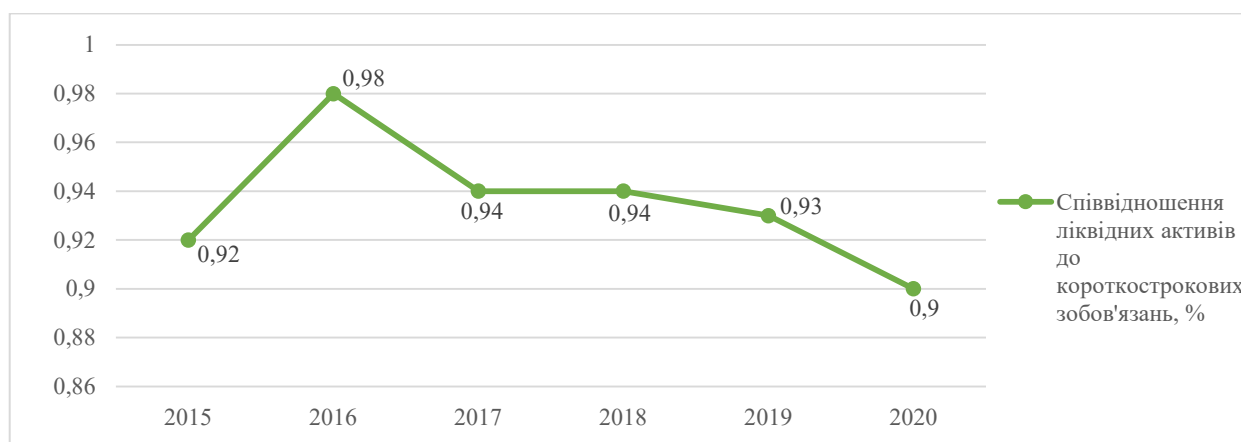

Рис. 6. Динаміка співвідношення ліквідних активів до короткострокових зобов'язань за 2015–2020 рр., %

Джерело: побудовано автором на основі [1; 3; 4; 10]

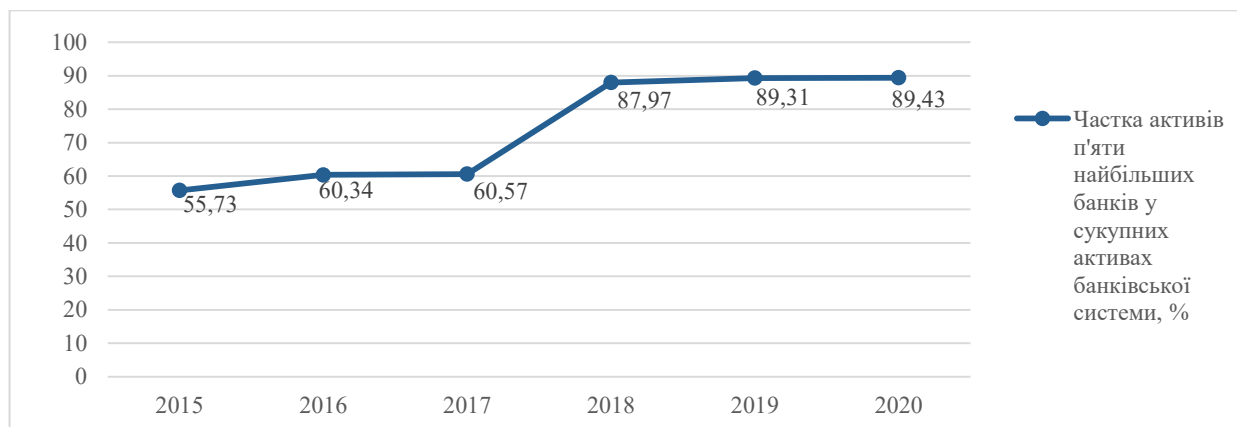

Рис. 7. Динаміка частки активів п'яти найбільших банків у сукупних активах банківської системи 2015–2020 рр., %

Джерело: побудовано автором на основі [1; 3; 4; 10]

більших банків у сукупних банківських активів України (рисунок 7). При цьому, починаючи з 2016 р. значення даного індикатора перевищують критичний рівень (60%) і продовжують тенденцію до зростання.

Наступним кроком у розрахунку інтегрального індикатора фінансової безпеки банківської сектору України є нормування різнонаправлених індикаторів (стимулятори, дестимулятори та індикатори змішаного типу) за методикою [5]. Нормовані розрахункові значення у динаміці за 2015–2020 рр. та вагові коефіцієнти наведено у таблиці 2.

Інтегральний індикатор фінансової безпеки банківського сектору розраховується як сума добутків вагового коефіцієнту та відповідного йому унормованого значення індикатора фінансової безпеки банківського сектору (формула 1).

$$I_{\text{фінансової безпеки банківського сектору}} = \sum_{i=1}^n d_i * y_i \quad (1)$$

де d_i – ваговий коефіцієнт, що визначає ступінь внеску i -го показника в інтегральний індекс складової економічної безпеки; y_i – нормалізована оцінка i -го індикатора.

Динаміку індикатора за досліджуваний період відзначено на рисунку 8.

Дані рисунку 8 свідчать, що значення індикатора не є стабільними протягом досліджуваного періоду, проте знаходяться в інтервалі незадовільного рівня (вище лінії максимального значення небезпечного рівня та нижче лінії максимального значення незадовільного рівня відповідно до методики [5]). Найнижчим рівень фінансової безпеки банківського сектору України був у 2015 р., найвищим у 2017 р. Далі тенденція має нисхідний характер. Станом на 2020 рік найбільш проблемними інди-

ФІНАНСИ, БАНКІВСЬКА СПРАВА ТА СТРАХУВАННЯ

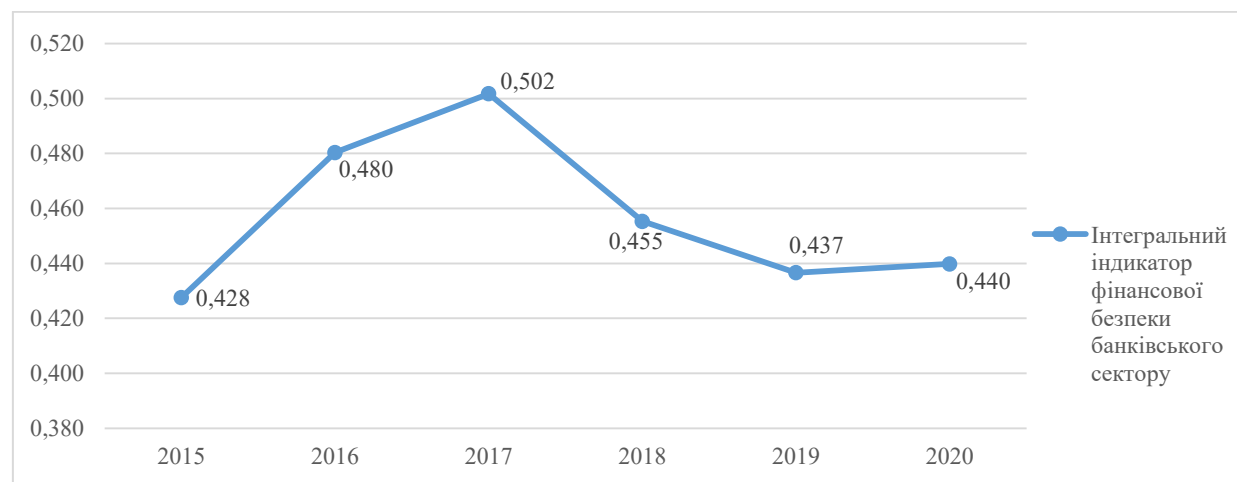

Рис. 8. Динаміка інтегрального індикатору банківської безпеки України, 2015–2020 рр.

Джерело: обрховано та побудовано автором

Таблиця 2

**Розрахунок інтегрального індикатора фінансової безпеки
банківського сектору України, 2015–2020 рр.**

№	Індикатор фінансової безпеки банківського сектору	Ваговий коефіцієнт	Унормовані значення індикаторів за роками					
			2015	2016	2017	2018	2019	2020
1	Частка простроченої заборгованості за кредитами в загальному обсязі кредитів, наданих банками резидентам України, %	0,1510	0,0664	0,0261	0,0257	0,0256	0,0262	0,0264
2	Співвідношення банківських кредитів та депозитів в іноземній валюті, %	0,1425	0,8410	0,9690	1,0000	1,0276	0,8656	0,7116
3	Частка іноземного капіталу у статутному капіталі банків, %	0,1371	0,3670	0,3110	0,2400	0,8520	0,9240	0,9080
4	Співвідношення довгострокових (понад 1 рік) кредитів та депозитів, разів	0,1487	0,1453	0,1818	0,1579	0,1538	0,1429	0,1395
5	Рентабельність активів, %	0,1496	0,5033	0,7320	0,9840	0,1461	0,1338	0,3560
6	Співвідношення ліквідних активів до короткострокових зобов'язань, %	0,1359	0,8933	0,9733	0,9200	0,9200	0,9067	0,8667
7	Частка активів п'яти найбільших банків у сукупних активах банківської системи, %	0,1351	0,2153	0,1989	0,1981	0,1364	0,1344	0,1342
Інтегральний індикатор фінансової безпеки банківського сектору			0,428	0,480	0,502	0,455	0,437	0,440

Джерело: обрховано автором на основі методики [5]

каторами залишаються такі індикатори, як: частка простроченої заборгованості за кредитами в загальному обсязі кредитів, наданих банками резидентам України; співвідношення довгострокових (понад 1 рік) кредитів та депозитів; рентабельність активів; частка активів п'яти найбільших банків у сукупних активах банківської системи. Негативна динаміка останніх трьох індикаторів зумовила переважне зниження загального рівня фінансової безпеки банківського сектору України.

Висновки. Проведено оцінку фінансової безпеки банківського сектору України за 2015–2020 рр. Встановлено, що протягом досліджуваного періоду рівень фінансової безпеки банківського сектору України харак-

теризується як незадовільний. Для підвищення її рівня необхідно:

– вжити заходів щодо запобігання подальшого негативного впливу таких реальних загроз, як: високий рівень (частка) проблемних кредитів; посилення дисбалансу довгострокових кредитів і депозитів; високий ступінь концентрації банківської системи України та зростання частки держави в банківському секторі; посилення впливу капіталу іноземних фінансових груп;

– застосувати заходи щодо запобігання трансформації у реальні загрози таких загроз, як: зниження прибутковості банківської діяльності; зниження капіталізації банківської системи; зниження ліквідності; відплив залучених банками вкладів населення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Грошово-кредитна статистика. Офіційний сайт Національного банку України. Архів 2008–2021. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-financial/data-sector-financial#2fs>
2. Давиденко Н.М., Колодяжна В.О. Оцінювання фінансової безпеки банківської системи України. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2020. Випуск 40. С. 51–58.
3. Дані фінансової звітності банків України. Офіційний сайт Національного банку України. URL: http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=64097

4. Звітна форма та довідкові дані з компіляції індикаторів фінансової стійкості. Національний банк України. URL: http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=44575
5. Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України : затверджені наказом Міністерства економічного розвитку і торгівлі України 29.10.2013 № 1277. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1277731>
6. Музичка О.М., Журибіда Н.Р., Галько Є.О. Методичні підходи до оцінювання рівня фінансової безпеки банків. *Бізнесінформ*. 2019. № 3. С. 322.
7. Педченко Н.С., Дячек С.М. Розвиток методичних підходів до оцінки рівня фінансової безпеки банківської системи України. *Економіка, управління та адміністрування*. 2020. № 1(91). С. 133–145.
8. Ситник Н.С., Самбірська О.Р. Фінансова безпека банку як основа його стійкості. *Регіональна економіка та управління*. 2019. № 4(26). С. 100–103.
9. Славкіна М.А. Економічна безпека банківського сектору національної економіки України. На правах рукопису : дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним господарством. Класичний приватний університет. Запоріжжя, 2019. 198 с.
10. Статистика фінансових ринків. Офіційний сайт НБК. Архів 2008–2021. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-financial/data-sector-financial#2>
11. Шевців Л.Ю., Сенишин Б.Б. Шляхи підвищення фінансової безпеки банків України в умовах глобалізаційних процесів. *БІЗНЕСІНФОРМ*. 2020. № 9. С. 254–262. URL: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2020-9-254-262>

REFERENCES:

1. Natsionalni bank Ukrainy (2021). Hroshovo-kredytna statystyka. Arkhiv 2008–2021 [Monetary statistics. Archive 2008–2021]. Retrieved from: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-financial/data-sector-financial#2fs> (in Ukrainian)
2. Davydenko N.M., Kolodiazna V.O. (2020). Otsiniuvannia finansovoi bezpeky bankivskoi systemy Ukrainy [Assessment of financial security of the banking system of Ukraine]. *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu – Scientific Bulletin of Kherson State University*, 40, 51–58. (in Ukrainian)
3. Natsionalni bank Ukrainy (2021). Dani finansovoi zvitnosti bankiv Ukrainy [Data of financial statements of banks of Ukraine]. Retrieved from: http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=64097 (in Ukrainian)
4. Natsionalnyi bank Ukrainy (2021). Zvitna forma ta dovidkovi dani z kompiliatsii indykatoriv finansovoi stiikosti [Reporting form and reference data on the compilation of financial stability indicators]. Retrieved from: http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=44575 (in Ukrainian)
5. Ministerstvo ekonomichnoho rozvytku i torhivli Ukrainy (2013). Metodychni rekomendatsii shchodo rozrakhunku rivnia ekonomichnoi bezpeky Ukrainy [Methodical recommendations for calculating the level of economic security of Ukraine]: nakaz vid 29.10.2013 № 1277. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1277731-13#Text>
6. Muzychka O.M., Zhurybida N.R., Halko Ye.O. (2019). Metodychni pidkhody do otsiniuvannia rivnia finansovoi bezpeky bankiv [Methodical approaches to assessing the level of financial security of banks]. *Biznesinform – Businessinform*, 3, 322–327. (in Ukrainian)
7. Pedchenko N.S., Diachek S.M. (2020). Rozvytok metodychnykh pidkhodiv do otsinky rivnia finansovoi bezpeky bankivskoi systemy Ukrainy [Development of methodological approaches to assessing the level of financial security of the banking system of Ukraine]. *Ekonomika, upravlinnia ta administruvannia – Economics, management and administration*, 1(91), 133–145. (in Ukrainian)
8. Sytnyk N.S., Sambirska O.R. (2019) Finansova bezpeka banku yak osnova yoho stiikosti [Financial security of the bank as a basis for its stability]. *Rehionalna ekonomika ta upravlinnia – Regional economy and management*, 4(26), 100–103. (in Ukrainian)
9. Slavkina M.A. (2019). Ekonomichna bezpeka bankivskoho sektoru natsionalnoi ekonomiky Ukrainy [Economic security of the banking sector of the national economy of Ukraine]: *candidate's thesis*. Zaporizhia: Classical Private University. (in Ukrainian)
10. Natsionalnyi bank Ukrainy (2021). Statystyka finansovykh rynkiv. Arkhiv 2008–2021 [Financial markets statistics. Archive 2008–2021]. Retrieved from: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-financial/data-sector-financial#2fs> (in Ukrainian)
11. Shevtsiv L.Yu., Senyshyn B.B. (2020). Shliakhy pidvyshchennia finansovoi bezpeky bankiv Ukrainy v umovakh hlobalizatsiinykh protsesiv [Ways to increase the financial security of Ukrainian banks in the context of globalization]. *Biznesinform – Businessinform*, 9, 254–262. <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2020-9-254-262> (in Ukrainian)